

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Humanitaar- ja sotsiaalinete õpetamine põhikoolis õppekava

Edith Groote
KUUENDA KLASSI POISS ILUKIRJANDUSE LUGEJANA KAHE TARTU LINNA KOOLI
ÕPILASTE NÄITEL
Bakalaureusetöö

Juhendaja: lastekirjanduse nooremlektor Mari Niitra

Tartu 2025

Kokkuvõte

Kuuenda klassi poiss ilukirjanduse lugejana

Eesti hariduses on probleemiks poiste vähene lugemine: poisid loevad küll kooli kohustuslikku kirjandust, kuid ei hinda vabalugemist. Ilukirjanduse lugemine on üks eeldustest olla haritud. Uurimistö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas mõjutab koolis käsitletav ilukirjandus (kohustuslik kirjandus) poiste vabaajalugemist. Uuriti kuuenda klassi poiste suhtumist endasse kui lugejasse ja ilukirjanduse, kitsamalt kooli kohustusliku kirjanduse ja vabalt valitud kirjanduse, lugemisse. Uuringus osales seitse 12-13-aastast 6. klassi poissi kahest Tartu linna koolist. Kasutatati kvalitatiiuviset uurimisviisi ja viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud. Uuringust järeldus, et kuuenda klassi poisid hindavad end kui lugejat vabalugemise intensiivsuse järgi. Vabalugemine võimaldab kogeda lugemisosadust. Kooli kohustuslikule kirjandusele valikraamatute lisamine loob eelduse lugemisharjumuse paranemiseks. Kohustuslik kirjandus ei suuna poisse rohkem vabalugemist harrastama.

Võtmesõnad: lugemine, lugeja, ilukirjandus, poisid, kuues klass, kohustuslik kirjandus, valikud, vabalugemine, lugemishuvi, lugemisosadus

Abstract

Sixth grade boy as a fiction reader

In Estonian education, the problem is boys' under-reading: boys read the compulsory literature in school, but do not appreciate free reading. Reading fiction is one of the prerequisites for being educated. The aim of the research was to find out how fiction (compulsory literature) in schools affects boys' reading. The study investigated the attitudes of sixth-grade boys towards themselves as readers and towards reading fiction, more specifically compulsory school literature and optional literature. Seven 6th grade boys aged 12-13 from two schools in Tartu participated in the study. A qualitative research method was used and semi-structured interviews were conducted. The study concluded that sixth-grade boys rate themselves as readers according to the intensity of their free reading. The inclusion of selective books in the compulsory school literature sets the stage for an improvement in reading habits. Interest and engagement in reading is achieved through free reading.

Keywords: reading, reader, fiction, boys, sixth grade, compulsory literature, choices, **pleasure** reading, reading interest, reading engagement

Sisukord

Abstract.....	2
Sissejuhatus.....	4
1. Teoreetiline ülevaade	4
1.1. Lugemine. Lugeja	4
1.2. Ilukirjandus koolis. Kohustuslik kirjandus.....	5
1.3. Vabalugemine	6
2. Metoodika.....	8
2.1. Valim.....	9
2.2. Andmekogumine.....	10
2.3. Andmeanalüüs.....	11
3. Tulemused.....	12
3.1. Kuuenda klassi poiss lugejana	12
3.2. Kohustuslik kirjandus	14
3.3. Vabalugemine	15
4. Arutelu	17
Tänu sõnad	18
Autorsuse kinnitus	18
Kasutatud kirjandus.....	20
Lisad	23

Sissejuhatus

Rahvusvahelise õpilaste õpitulemuslikkuse hindamisprogrammi (Program for International Student Assessment = PISA) testidest on selgunud globaalselt oluline probleem hariduses: poiste lugemistulemused on madalamad kui tüdrukutel ja nende pühendumus lugemisele on väiksem (Brozo et al., 2014). 2018. aastal toimunud PISA testi kõrvaluurina tehtud küsitlusest vabaajalugemise kohta selgus, et testis osalenud 15-aastased eesti poisid „ei väärtusta vabaajalugemist ja peavad seda ajaraiskamiseks (Puksand, 2019)“. Samas oli eesti õpilaste funktsionaalse lugemise oskus Euroopas esikohal ja maailmas viies (Tire et al., 2019).

Poiste mahajäämust on märgatud juba nooremates klassides (Boltz, 2007; Puksand, 2012; 2014; Brozo, 2019). Teises kooliastmes, üleminekul teismelikele, tekib poistel lugemisega probleeme ja kaob huvi ilukirjanduse lugemise vastu (Topping et al., 2008; Kaufmann, 2013; Brozo, 2014). Selles eas lõpeb spetsiifilise, nn poistekirjanduse lugemise aeg ja asemele ei leita uut samaväärselt huvi pakkuvat lugemisvara (Nikolajeva, 1997). Sellist järsku huvide muutumist lugemise vastu on nimetatud lugemiskriisiks mis halvemal juhul võib lõppeda ilukirjanduse lugemisest loobumisega (Graf, 2004).

Eestis on leitud, et poiste enesekontseptsioon lugejana on madalam kui tüdrukutel – nad on arvanud, et nad on keskpärased lugejad ega loe väga palju (Uusen & Müürsepp, 2012). Lugemise uuringutest on selgunud, et poisid loevad tüdrukutest rohkem vaid koomikseid ja ajalehti (Graham et al, 2019). PISA uuringud on leidnud seose lugemisrõõmu ja lugemisoskuse vahel. Naudinguga lugedes tekib lugemisosadus, mis ühendab endas lugemise oma lõbuks, erineva lugemismaterjali lugemise ja lugemisse suhtumise (PISA 2009). Lugemisosadus tekib neil, kes loevad ilukirjandust (Puksand, 2020).

Probleemiks on asjaolu, et poisid loevad vähe ilukirjandust ja ei tunne sellest lugemisrõõmu.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1.Lugemine. Lugeja

Lugemisoskus on koolis esmatähtis, luues aluse kirjaoskusele (Kärtner, 2000; Vaiksoo, 2008), funktsionaalset lugemist peetakse kõigi teiste õpioskuste aluseks (OECD, 2008). Funktsionaalne lugemisoskus omandatakse põhikooli lõpuks (Puksand, 2014), selleta pole täisealisena võimalik olla täisväärtuslik ühiskonnaliige (Puksand, 2010).

Alates teisest kooliastmest on emakeeletunnid jaotatud eesti keele ja kirjanduse tundideks (Põhikooli Riiklik Õppekava = PRÕK, 2011). Eelkõige loetakse ja käsitletakse kirjandustundides ilukirjanduslikke tekste (Org, 2010). Kirjandusel on kunstiline ja emotsionaalne väärtus ja kirjandustunni põhieesmärgiks peale lugemishuvi ja -rõõmu tekitamise peaks olema õpilast emotsionaalselt rikastada (Leis, 2016). „Lugemine on teabe ja rahulolu allikas“ (Kärtner, 2000, lk 7). Ilukirjanduse lugemine paneb aluse paremale sõnavarale (Kärtner, 2000; Puksand, 2012), sealhulgas emotsioone väljendavale sõnavarale (Dylman et al., 2020) ning suulisele ja kirjalikule väljendusoskusele (Raud, 2018). Wilhelm ja Smith (2016) on leidnud, et lugemine on seotud kognitiivsete edusammudega. Hea lugemisoskusega on seotud hea kirjutamisoskus (Kärtner, 2000, Graham et al, 2018). Vaiksoo (2008) arvates on õpilaste üha halvemaks muutuva õigekeelsuse põhjustajaks vähenev kohustusliku kirjanduse lugemine.

Lugemisedu olulised tegurid on sisemine motivatsioon ja enese teadvustamine lugejana (Puksand, 2014). Ilukirjanduse puhul on tegemist kunstipärase tekstiga, mis on oluline osa kultuurist ja moraalist (Org, 2021), kuid selle ülesanne ei ole üknes midagi õpetada, vaid pakkuda ka naudingut ja ajaviidet (Kärtner, 2000).

Erinevad uuringud on välja toonud eeldusi ja takistusi lugejaks saamisel. Õpilased, kel on lugevaid sõpru või pereliikmeid (poistele on väga tähtis näha just lugevat meest Brozo, 2019), loevad meelsamini. Samuti need, kellel on kodus raamatuid ja kellel on ligipääs raamatukogudele.

1.2. Ilukirjandus koolis. Kohustuslik kirjandus

Kohustuslik kirjandus, kohustuslik lektüür

ingl required reading

sks Pflichtliteratur *f*, Pflichtiglektüre *f*

sm pakollinen kirjallisuus, pakollinen luettava

vn обязательная литература (Hariduse ja kasvatuses sõnaraamat, 2014)

Ilukirjandusteoste ühiste arutelude läbiviimiseks on kooli kirjandusõppes käsitlel teatud hulk tekste, mida on nimetatud läbi aegade erinevalt: *kohustuslik kirjandus*, *klassiväline lugemine*, *suvelugemine*, *valikkirjandus*, *soovituslik kirjandus*. Käesolevas töös püütakse vältida mõistet *soovituslik kirjandus*, kuna see ei anna edasi koolis käsitletava ilukirjanduse olemust. Töös kasutatakse läbivalt mõisteid *kohustuslik kirjandus* e õpetaja poolt nõutud ajaks läbiloetav kirjandus ja *vabalugemine* e õpilase poolt valitud kirjandus, mille läbilugemist ei kontrollita.

Mägi (2005) järgi peaks õpilased põhikoolis omandama lugemisharjumuse ja seda toetaks tema sõnul kindlaksmääratud tervikteoste käsitlemine, „mille lugemine teatud tähtjaks on kohustuslik“ (lk 87). Sellele lisanduksid veel mõned täiskasvanute poolt soovitatud raamatud, nn soovituslik kirjandus ning kolmandana õpilase omavalitud teosed e vabalugemine.

Traditsiooniliselt kuuluvad kohustusliku kirjanduse hulka kanoniseeritud teosed eesti ja maailmakirjanduse hulgast (Leiger, 2005), samas on leitud, et teosed peaksid väga täpselt vastama eakohastele huvidele, kuna muidu võivad nad kujuneda pigem takistuseks ja ebahuvitavusega lugeja hoopis lugemise juurest eemale peletada. Lugemistraditsiooni säilitamiseks võiks tunni põhisisuks olla õpilases meeldivate seoste tekitamine seoses lugemisega (Vallik, 2006).

Kohustuslikku kirjandust loetakse, sest selle eest saab hinde (Aus, 2006), õpetajate uuringutest selgub, et mõni laps ei loeks üldse, kui poleks kohustuslikku kirjandust (Raud, 2018). Teoste analüüsi oskust on praktiline õpetada ühe kindla teose põhjal, mis muudab tervikteksti õpetaja jaoks sobivaks mudeliks (Vapper, 2018). Leiger (2005) arvab, et kõiki klassikateoseid ei peaks tervikuna lugema, kui need õpilastele raskusi valmistavad, ka katkendeist piisab, et mõista, milline roll teosel kultuuris on. Õpilased arvavad sageli, et kõik, mis on kohustuslik, on halb (Wilhelm & Smith, 2016). Ilukirjandust nii lugeda, et meelde jäävad faktid, pole hea tava. „Tegelikus elus ju ei loeta raamatuid selleks, et nende sisu üksikasju pähe õppida.“ (Müürsepp, 2017: lk 41).

Ka õpetajad arvavad, et põhikooli kirjandustundide peamiseks eesmärgiks ei ole suure koguse klassika läbilugemine vaid laste vabalugemise soodustamine. Õpetajate arvates tajuvad õpilased lugemise suuremat väärtust, kui nad saavad teatava vabaduse ise raamatuid valida (Aus, 2006; Uusen & Müürsepp 2012; Jenkinson, 2018; Brozo, 2019). Seejuures austatakse õpilase igasugust, ka väiksema kirjandusliku väärtusega teose valikut (Leis, 2016). Õpetaja võib ka teha ettepaneku, et õpilane valiks teatud ajavahemikus avaldatud teoste vahel või teatud teemal kirjutatud teoste vahel (Raud, 2018). Seega tuleks õpilaste motiveerimise puhul teada, millest õpilased huvituvad, mida vajavad, mida väärtustavad (Uusen and Müürsepp, 2012).

1.3.Vabalugemine

vabalugemine lugemine meelelahutuseks, naudingu saamiseks
ingl leisure reading, recreational reading

sks freies Lesen *n*, unterhaltendes Lesen *n*

sm vapaa-aika lukeminen

vn свободное чтение (*Haridussõnastik*)

Ilukirjanduse lugemine on sideme loomine lugeja ja teksti vahel (Kärtner, 2000).

Vabalugemist on määratletud kui "igasugust lugemist, välja arvatud koolitekstid ja muud koolis määratud materjalid" ja selle juures rõhutatakse lugeja isikliku valiku tähtsust (Jabbar & Warraich, 2022). Lugemine naudinguga pärast, mis pakub rahuldust ja on sisemiselt motiveeritud, soodustab õpiedukust koolis ja lugemisoskust (Zasacka, 2016) ning on seotud suurenenud kognitiivsete edusammudega aja jooksul, mõjudes koguni matemaatiliste oskuste paranemisele (Wilhelm&Smith, 2016). Suhtumine lugemisse oleneb muu hulgas lugema õppimise kogemusest, see võis näiteks ebaõnnestuda (Gunobgunob-Mirasol, 2020). Seos vabatahtliku lugemise ja kirjaoskuse arengu vahel ei ole alati suur, kuid see on märkimisväärselt järjepidev (Strommen & Mates, 2004).

Uuringutes on leitud, et omavalitud teos motiveerib õpilasi innukamalt lugema ja rohkem loevad poisid, kelle kodus on lugemisharjumusega pereliikmeid või siis need poisid, kellel on raamatuid lugevaid sõpru, kes omakorda oskavad ka lugemiseks sobivaid teoseid soovitada (Linnanmäki, 2019; Kaufmann, 2013; Brozo, 2019). Lugemisharjumus kodus, kus keegi raamatuid ei loe, arvatavasti ei arene (Vallik, 2006). Lugemisedu olulised tegurid on sisemine motivatsioon ja enese teadvustamine lugejana (Usen and Mürsepp, 2012). Vabalugemist seostatakse lugemisosadusega, mida käsitletakse kui „individuaalset püsisuhet tekstimaailmaga,“ mis „eeldab motivatsiooni lugeda ja koosneb emotsionaalsete ja käitumuslike joonte kimbust, mis sisaldab nii lugemishuvi, lugemismõnu, kontrolli lugemismaterjali valiku üle, lugemise sotsiaalse mõõtme arvestamist kui ka mitmekesisist ja pidevat lugemust“ (OECD 2008: 10). Lugemisrõõmul on individuaalne iseloom, kuna samu raamatuid võivad erinevad noored lugejad erinevalt mõista (Zasacka, 2016).

Paremal positsioonil on need poistest lugejad, kellel on varajasest lapseeas tugevam side lugemismaailmaga (Farmer, 2019). Uuringutest on selgunud, et lapsena pereringis lugemine soodustab lugemisharjumuste kujunemist, mis püsivad ka murdeas (Zasacka, 2016)

Neil, kes vähe loevad, võib olla halvem kujutlusvõime (Kaufmann, 2013).

Poisid näitavad valikulisemat suhtumist kirjandusse ja mõned teemad heidutavad neid lugemisest eemale, näiteks psühholoogilised ja romantilised teemad, samuti naispeategelased. Nende

lugemisviisile on iseloomulik suurte seikluste otsimine, näiteks lahingud, fantastilised sündmused või tõelised kangelasteod (Zasacka, 2016). Teemade poolest huvitused 12-13-aastased poisid spordi-, seiklus- ja komöödiateemadest, vähim sõja-, reisi- ja kunstiteemadest (Kaufmann, 2013).

Eestis on viimastel aastatel uuritud lugemismotivatsiooni (Paluoja, 2021), õpilaste omavalitud kirjandusteoste tähendust vabalugemisele (Vapper, 2018), õpetajate arvamusi soovitusliku kirjanduse valiku põhimõtetest (Raud, 2018), lugemishuvi tekitamise võimalusi (Talvar, 2021), uudiskirjanduse käsitlemist kirjandustundides (Penijäinen, 2021).

Bakalaureusetöö autorile teadaolevatel andmetel pole aga viimasel ajal uuritud varateismeliste poiste enda arvamusi ilukirjanduse lugemise, sealhulgas vabalugemise ja kohustusliku kirjanduse lugemise kohta.

Seni tehtud uuringute järgi poisid loevad vähem, peavad lugemisele kuluvat aega raisatuks ja nii on takistatud lugemisosaduse tekkimine. Samas on tähtis, et loetaks just ilukirjandust, mis peale kirjaoskuse parandamise mõjutab ka sõnavara, fantaasiat, ja tõstab lugejaidentiteedi kaudu eneseväärikust. Mida arvavad varateismelised poisid ilukirjanduse lugemisest? Kuidas mõjutab koolis käsitletav ilukirjandus (kohustuslik kirjandus) poiste vabaajalugemist ja nende enesemääratlemist lugejatena?

- 1) Missuguse lugejana kuuenda klassi poiss ennast määratleb?
- 2) Kuidas suhtub kuuenda klassi poiss kohustusliku kirjanduse lugemisse?
- 3) Missugust ilukirjandust loeb kuuenda klassi poiss vabal ajal?

Bakalaureusetöös uuritakse poiste isiklikku suhtumist ilukirjanduslikku lugemisvarasse.

Uurimistöö tulemusena loodetakse pakkuda abi kirjandusõpetajatele kohustusliku kirjanduse nimekirja täiendamisel ja parandamisel.

2. Metoodika

Bakalaureusetöös kasutasin kvalitatiivset uurimisviisi, mis lubab kirjeldada ja tõlgendada uuritavate isiklike ja sotsiaalseid kogemusi ning laseb käsitada väikese valimi tõekspidamisi (Laherand, 2010). Kvalitatiivne uurimismeetod annab võimaluse faktide avalikustamiseks, tegelikkuse kirjeldamiseks, seletusteks ja tõlgendusteks (Hirsijärvi *et al.*, 2010, Õunapuu, 2014), mistõttu sobis see meetod autori arvates antud uurimuse jaoks kõige paremini.

2.1. Valim

Uurimistöö valimi moodustasin sihipärase mugavusvalimina. Valimi suuruseks oli seitse kuuenda klassi poissi kahe Tartu linna kooli kolmest erinevast klassist – ühest koolist kaks poissi, teisest viis (vt Tabel 1). Valimi ettekavatsetus tähendab, et uurimuses osalesid kindlatele tunnustele vastavad (tüüpilised) isikud (Õunapuu, 2014): samast kooliastmest ja klassist poisid. Valimisse kuulusid poisid, kes olid nõus uurijaga ilukirjandusest (raamatutest ja oma lugemisest) vestlema ja seega kergesti uuringusse haaratavad, mistõttu moodustus valim ka mugavusvalimi põhimõtetel (Õunapuu, 2014).

Kõigepealt võtsin kontakti tuttavate kirjandusõpetajatega, kes valisid küsitletavad õpilased välja. Seejärel küsisin lapsevanematelt luba laste intervjuerimiseks (klassijuhatajad edastasid uurija küsimuse e-kirjaga) (vt Lisa 1) ning informeerisin koolide juhtkondi e-kirja teel eelseisvast uurimusest (vt Lisa 2).

Tabel 1. Uuritavate taustaandmed

Pseudonüüm	Vanus	Kool
Renee (R)	12	Tartu 1
Paul (P)	13	Tartu 1
Emil (E)	13	Tartu 2
Tarmo (T)	13	Tartu 2
Hardi (H)	12	Tartu 2
Ott (O)	13	Tartu 2
Georg (G)	12	Tartu 2

Märkused. Tartu 1 ja 2 märgivad erinevaid kooli.

Uuringus osalemine oli poistele vabatahtlik ja nad olid teadlikud uurimuse konfidentsiaalsusest. Poiste kohta käiv info oli kodeeritud (nimed asendatud, koolid numbriliselt kodeeritud) ja neilt saadud materjalid olid üksnes minu ehk uurija valduses. Lapsevanematega suhtlesin klassijuhataja vahendusel, kes edastas vanematele minu e-kirjad. Nii vältisin tarbetut andmekogumist ja sain teada ainult poiste eesnimed.

Intervjuude põhjal teostasinduktiivse kvalitatiivse sisuanalüüsi, mis võimaldab käsitada uuritavate isiklike kogemusi ja lahti mõtestada tähenduslikke seoseid (Laherand, 2010).

2.2. Andmekogumine

Uurimuses kasutasin andmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuud, mis võimaldab uurida täpsemalt alasid, mille puhul vaatlemisest või ankeetidest ei piisa (Õunapuu, 2014). Samas on sellise intervjuu puhul võimalik lisada olemasolevatele küsimustele täpsustusi ja küsimuste järjekorda muuta (Laherand, 2010).

Intervjuu kava koostamise alusena võtsin eeskujuks kahe varasema uuringu intervjuude kavad: Linnanmäki (2019) intervjuukava ja Jenkinsoni kava (2018), mis ilmus esmatriikis aastal 1940. Kumbagi kava ei kasutanud ma sõna-sõnalt ega täies mahus, eeskuju võtsin intervjuu koostamise põhimõtetest. Intervjuukava koostas bakalaureusetöö uurimisküsimusi aluseks võttes: küsimused poiste arusaama kohta endast kui lugejast, kooli kohustusliku kirjanduse käsitlemisest ja vabaajalugemisest. Küsimustik koosnes nii avatud (arutelule kutsuvatest) kui ka suletud (lühikesi vastuseid võimaldavatest) küsimustest. Uurimuse usaldusväärsuse suurendamiseks arutlesin uurimusest sõltumatu isikuga küsimustiku ülesehitust ja sisu üle ning tegin märkuste põhjal küsimustikus parandused. Tervikinstrument, milleks on intervjuu kava, on ära toodud bakalaureusetöö lisas (vt Lisa 3).

Uurimuse algjärgus viisin läbi prooviintervjuu, mille järel lisasin mõned täpsustavad küsimused. Prooviintervjuu võtsin hiljem kasutusele kui uuringusse sobiva. Intervjuud viisin läbi uuritavate poiste koolimaja(de)s, kasutades selleks aega, kui ülejäänud klass oli eesti keele tunnis. Küsitletud õpilaste vanemad olid teadlikud, et intervjuu toimus ainetunni ajal. Salvestamiseks kasutasin diktofoni. Intervjuu alguses küsisin uuritavalt, kas ta on nõus minu küsimustele vastama ning andsin teada, et ta võib intervjuust loobuda, katkestada vastamise või jätta vastamata küsimustele, millele ta vastata ei soovi. Tutvustasin lühidalt töö teemat ja rõhutasin, et selles küsitluses on olulised vastaja arvamused, mistõttu küsimustel ei ole õigeid ega valesid vastuseid. Seejärel teavitasin uuritavat uuringu konfidentsiaalsusest – et tema nime ega tema kooli nime uurimuses ei avalikustata, et teda markeeritakse uuringus asendatud eesnimega, ning rääkisin oma vajadusest intervjuu käigus käsitsi märkmeid teha, et mitte segada vastaja kõnevooru.

Kõige lühem intervjuu kestis 40 ja kõige pikem 46 minutit (keskmine intervjuu pikkus oli 43 minutit). Intervjuu lõpus andsin intervjuueeritavale võimaluse küsida küsimusi antud uurimuse või minu kui uurija kohta. Neid küsimusi ja vastuseid ma ei salvestanud. Täna vastajat sisukalt veedetud aja eest ja avaldasin lootust edaspidi kohtuda. Uurijapäeviku koostas osaliselt

peale intervjuuid salvestatud isiklike mõtete transkriptsioonidena, osaliselt intervjuudele eelnenud mõtete üleskirjutustena. Tegin märkmeid küsitluste õnnestumiste ja vigade kohta (vt Lisa 5).

2.3. Andmeanalüüs

Enne andmete analüüsi alustamist transkribeerisin kõik seitse intervjuud käsitsi sõna-sõnalt ja enamasti fokuseerimata Wordi failidesse (ühe intervjuu maht oli keskmiselt 9 lehekülge A4 teksti, Times New Roman, 12, reavahega 1,5). Töö käigus kuulasin salvestisi korduvalt üle. Tekstile jätsin lisamata suurema osa kirjavahemärkidest ja suurtähtedest. Tekstile lisasin sulgudes märkused meeleolu kohta (n: *ebakindlalt, naerdes, rõhutades*). Ühe intervjuu transkribeerimiseks kulus umbes 5 tundi. Kõik tekstides esinevad pärisnimed asendasin pseudonüümidega, küsija ja vastaja märkisin transkriptsioonis vastavalt „M“ (mina e küsija) ja vastaja pseudonüümi esitähth (n „P“- Paul) (vt Lisa 4).

Uurimistöo andmeid analüüsisin esmalt QCAMapi (*a software for Qualitative Content Analysis*) andmetöötlusprogrammi abil, induktiivset uurimismeetodit kasutades, mille puhul kogutud materjali põhjal leitud seaduspärasuste abiga saab tuletada uue teooria või pakkuda lisa olemasolevale (Õunapuu, 2014). Selleks teisaldasin Wordi failid esmalt Plane text vormingusse. Kodeerimisel moodustused tähenduslikud üksused.

Tabel 2. Tähenduslike üksuste ja koodide näide uurimisküsimuse „Missuguse lugejana kuuenda klassi poiss ennast määratleb?“ puhul

Katkend transkriptsioonist	Kood
<p>M: Kuidas sa tunned, missugune lugeja sa oled - võid sa ennast nimetada lugejaks inimeseks?</p> <p>R: Ei kindlasti mitte, ma ei ole ise lugeja inimene, ma ei loe vabatahtlikult, ma loen ainult siis, kui mul on kohustuslik kirjandus, sest ma ise ei naudi lugemist ja see ei ole minu jaoks nagu ee kõige parem tegevus, mida vabal ajal oleks teha.</p> <p>Pigem ma kas veedaks aega sõpradega õues või tegeleks joonistamisega mis on mu peamine hobi aga selles mõttes ei mina ennast küll ei pea.</p>	<p>Ei pea end lugejaks Q1-3</p> <p>Ei loe vabatahtlikult Q1-4</p> <p>Loeb ainult kohustuslikku kirjandust Q1-5</p> <p>Ei naudi lugemist Q1-6</p> <p>Lugemine pole hobiks Q1-7</p>

Järgnevalt koondasin sarnased koodid ühise nimetuse alla ning seeläbi tekkisid kategooriad.

Tabel 3. Kategooriate moodustumise näide uurimisküsimuse . „Missuguse lugejana kuuenda klassi poiss ennast määratleb?“ puhul

Koodid	Alamkategoria	Kategooria
Ei loe vabatahtlikult Q1-4 Loeb ainult kohustuslikku kirjandust Q1-5 Ei naudi lugemist Q1-6 Lugemine pole hobiks Q1-7	Negatiivne suhtumine vabalugemisse	Suhtumine lugemisse

Kogu materjali korduvkodeerimisel aasta võrra hiljem kasutasin käsitsi kodeerimist väljaprintitud koodiraamatuga. Lisandus 2 alamkategoriat. Uuringu usaldusväärsuse tõstmiseks lasksin kaasüliõpilasel ühte intervjuud kaaskodeerida. Erinevused olid minimaalsed ja ma ei teinud töös muudatusi.

3. Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas suhtuvad kuuenda klassi poisid ilukirjanduse lugemisse. Järgnevalt on ära toodud minu uuringu tulemused, vastavalt uurimisküsimustele saadud vastustele. Illustreerimiseks on tulemustele lisatud katkendeid intervjuudest.

3.1. Kuuenda klassi poiss lugejana

Esimeseks uurimisküsimuseks oli „Missuguse lugejana kuuenda klassi poiss ennast määratleb?“

Kes on lugeja?

Lugejaks pidasid poisid suure lugemusega inimest, vabal valikul lugejat; lugemist iga päev, raamatu lõpuni lugemist. Lugeja illustreerimiseks leidis eeskuju kas oma klassis või sugulaste või sõprade hulgas. Kolme poisi isad lugesid palju.

P: ...sest minu isa ema, minu vanaema siis, oli väga, väga, väga suur lugeja

H: No kui ta mitte siis, kui öeldakse, et peab lugema, vaid ta ise vahepeal otsib mingeid raamatuid, leiab mingeid raamatuid oma... no lihtsalt, kui ta tahab lugeda, loeb, et siis ma pakun, et ta on lugeja

Kodune raamatukogu

Kõikidel uuringus osalenud poistel oli kodus raamatuid, ühel poisil oli isiklik e-luger, ühel poisil oli palju raamatuid, mis ei sobinud tema eale (väikelaste raamatud, keskkooliõpikud).

Lugemissotsiaalsus

Poistel oli lugejatest sõpru, kes soovitasid lugemiseks raamatuid või küsisid ise soovitusi. Ka pereliikmetelt sai soovitusi lugemiseks ja pereliikmed küsisid poistelt arvamusi raamatute kohta.

R: mu õde vahel küsib, et kuidas see raamat oli, et loeb äkki ka läbi

O: ema soovitab, sest ta on hästi palju raamatuid lugend ja siis ta teab nagu mis on just sellele vanusele huvitav ja...

Lugemaõppimise mõju

Kolmel poisil oli kooli tulles olnud lugemisega raskusi - nad tõid välja raskused lugemaõppimisel ja üks rõhutas halbu kogemusi (häbi) teistega võrdlemisest. Üks poiss mainis halba õigekirja ja seda, et vaatamata lugemisele pole ta sellest vabanenud, kuigi täiskasvanud on sellist võimalust rõhutanud. Kaks poissi õppisid lugema varakult ja olid selle üle uhked.

H: No selles mõttes et ee mul ema vahepeal aitas raamatuid lugeda kui mul vaja oli raamatuid lugeda

M: Kuidas ema aitas?

H: No et mina lugesin ühe lehe tema luges ühe lehe ja niimoodi

Ettelugemise mõju

Kõikidele poistele oli lapsena ette loetud. Mõnes kodus jätkus see traditsioon veel algkoolieas, kui poiss ise juba luges. Kaks poissi lugesid ise nooremale vennale ette.

R: Ma lausa vahepeal nutsin selle pärast, et mu ema ei lugenud mulle ööjuttu näiteks ja ma olin väga kurb selle pärast, sest ma nii, ma nii, lihtsalt nii armastasin neid unejutte ja mu vennal on täpselt samamoodi. Kuna ma olen nüüd suureks kasvand, siis mina loen talle nüüd neid unejutte. Neid täpselt samu, mida mina olen oma lapsepõlves siis kokku puutunud – siis mina loen sealt ühest raamatust, ma ei mäleta selle nime, aga see oli jah mingi selline kaheksakümmend jutukest siis

Raamatukogud

Kõik poisid käisid raamatukogus, kolm poissi külastasid mitut raamatukogu. Raamatukogus kohapeal luges üks poiss koomikseid, teised poisid raamatukogus ei lugenud. Kooliraamatukogu külastamist ei selgunud.

Lugemine eesti keeles ja võõrkeeles

Suurem osa poistest luges ilukirjandust ainult eesti keeles, kaks poissi lugesid palju ka inglise keeles. Eesti keeles lugenud poisid põhjendasid inglise keeles mittelugemist sellega, et loetu mõtet on eesti keeles lihtsam mõista.

Paberraamat/e-raamat

Kuus poissi kasutasid lugemisel paberandjal raamatuid, üks luges nii tavalisi raamatuid kui kasutas regulaarselt e-lugurit. Üks poiss pidas e-lugurit atraktiivseks ja potentsiaaliks, aga

polnud seda kasutanud. Üks poiss arvas, et e-lugerist lugemine pole silmadele hea, ühe poisi arvates on mugavam raamatut lehitseda, kui nuppe vajutada.

Lugejana määratlemine

Lugejaks nimetas end kolm poissi. Kolm poissi pidas end lugejaks ja põhjendas seda kiire lugemisega, paksude raamatute valimisega, sagedase lugemisega.

P: No iseenesest ma väga suur lugemistõnn ei ole aga mulle vahepeal mõned raamatud päris meeldivad ja mõndasid raamatuid mulle väga harva ikka väga meeldib lugeda, ma ei saa lõpetada, et kui mingi asi mulle väga meeldib, siis ma loen lõpuni ühe päevaga

E: Üldiselt ma viimasel ajal pole enam Goodreads kasutanud. Ma kuidagi ei jaksa enam iga raamatu kohta panna sinna. Ma loen päris palju, väga palju.

Lugemist ei hinnanud üks poiss.

R: Mm mul päris nii ikka ei ole et issand kui õudne see oli et üldse ei meeldinud et niimoodi ma ei ole mõtelnud aga osad raa, paljud raamatud on niimoodi et nad tulevad mulle ühest kõrvast sisse teisest kõrvast välja sest ma lihtsalt ma ei tunne huvi nende vastu

Poisid peavad kõige tähtsamaks sõprade soovitatud raamatuid, teisele kohale jäävad koduste soovitud, kolmandale õpetaja soovitud. Nõu on küsitud ka raamatukogudest.

Sotsiaalne aspekt, soovimine

Poisid peavad kõige tähtsamaks sõprade soovitatud raamatuid, teisele kohale jäävad koduste soovitud, kolmandale õpetaja soovitud. Nõu on küsitud ka raamatukogudest.

R: mu õde vahel küsib, et kuidas see raamat oli, et loeb äkki ka läbi

O: ema soovib, sest ta on hästi palju raamatuid lugend ja siis ta teab nagu mis on just sellele vanusele huvitav ja...

3.2. Kohustuslik kirjandus

Teiseks uurimisküsimuseks oli „Kuidas suhtub kuuenda klassi poiss kohustusliku kirjanduse lugemisse?“

Miks loetakse kohustuslikku kirjandust?

Esimeseks ja levinumaks kohustusliku kirjanduse lugemise põhjuseks oli see, et koolis saab selle eest hinde.

R: (Ohkab). Ma arvan et see töö mida sa pead tegema näiteks et kui on kohustuslik kirjandus läbi siis tuleb tavaliselt selline kontrolltöö või tunnikontroll selle peale. Et selles et ei tahaks seda väga läbi kukkuda ka vaata et sa tahakski pigem juba selle raamatu läbi lugeda.

Kohustuslik/soovituslik

Kas kohustuslikul kirjandusel võiks olla mõni muu nimi? Poisid arvasid, et sõna „kohustuslik“ annab mõtte kõige õigemini edasi.

M: Osades koolides on selle nimi soovituslik kirjandus ja osades koolides on lihtsalt kodulugemine, kuidas sulle tundub?

E: Nojaa aga kui... Kas seda soovituslikku lugemist *peab* lugema?

Kohustusliku kirjanduse tähtsus

Poisid leidsid, et kohustuslik kirjandus on vajalik, et niisuguse kirjanduse kohta teada saada, mida muidu ise ehk ei oskaks valida.

R: Et kutsuda lapsi lugema ja et lapsed lugemise kaudu saaksid targemaks. Et koguaeg ei oleks seda et õpetajad õpetavad ja käsivad sul lihtsalt õppida, et ma ei tea kontrolltöid teha, et õpilased ise ka loeksid ja saaksid ise ka targemaks. Ja arendaksid ennast ise nagu edasi

Aga sellest ei pruugi alati targemaks saamisel kasu olla.

P: Minu jaoks eriti mitte ma nagu loen neid raamatuid väga väga harva olen lugenud kokkuvõtlikuid aga ma arvan et võib olla need arendavad mind aga minu arust need ei ole nii huvitavad. Et mulle meeldib lugeda enda valitud raamatuid ja tahan ise valida mida ma nagu tahan õppida

Kohustusliku kirjanduse lugemise kontrollimine

Kohustusliku kirjandusega kaasnevad kontrollülesanded suuremale osale poistest ei meeldinud. Vahel jäeti ka teos lugemata, sest tundus vastumeelne.

H: No ma ei teagi. Mulle iseenesest sobib see kohustuslik kirjandus, aga mulle ei meeldi väga teistele rääkida. Mul on rambivalguse see: ma kardan rambivalgust ja siis mul ei meeldi teiste ees nagu lugeda ja niimoodi

P: Kui ma olen aus, siis ma olen paar korda kokkuvõtet lugenud

E: Mul pole üldiselt nagu nende kohustusliku kirjanduse raamatute lugemise vastu midagi, aga pigem mulle ei meeldi nii väga teha mingeid asju selle kohta. Kui me peame nagu kirjeldama seda raamatut või midagi, siis mulle meeldib lugeda nagu lõbu pärast ja need raamatud on tihti huvitavad, aga ma ei taha tööd teha.

Kohustusliku kirjanduse valikuline raamat

Selgus, et võimalust ise teatud kriteeriumite järgi raamatut valida kasutasid kõik poisid. Vahel tehti valik õpetaja antud nimekirjast, vahel otsiti teost raamatukogust väljaandmisaasta või teema järgi.

3.3. Vabalugemine

Kolmanda uurimisküsimuse „Missugust ilukirjandust loeb kuuenda klassi poiss vabal ajal?“ alla koondusid

Teemad

Selgus, et teemadest eelistavad kuuenda klassi poisid seiklusjutte, fantastikat, detektiivjutte ja naljakaid jutustusi. Sõjateema meeldis ainult fantastikas. Tunnetest ja poliitikast ei soovitud lugeda. Neid teemasid peeti „täiskasvanute teemadeks“

Kaks poissi kirjutasid luulet: üks vemmalvärssse, teine laulusõnu. Kolmas poiss armastas luulet lugeda ja peast tsiteerida. Ülejäänud poisid luulet lemmikuks ei pidanud.

P: Ma olen ise väga suur luuletaja aga ma teen natuke napakamaid luuletusi sõpradele nalja poolest aga jaa mul tulevad need luuletused ka sõnad riimuvad ka väga kergesti

e-lugemine

Ühel poisil oli isiklik e-luger, millest ta luges ingliskeelset kirjandust. Selgus, et ta saab selle abil oma lugemishuvi toetada ja lugemisvara mahtu laiendada.

M: Ja e-lugeri kasutad sa sellepärast et...

E: ...et seal ma saan raamatuid, mida ma ei pruugi saada näiteks raamatukogust ja ma saan need ma ostan need sinna, nii et nad jäävad mulle, aga ma saan nad soodsamalt, kui neid müüakse tavalises raamatupoes. Ja seda on reisele hea kaasa võtta. Kuna see on kerge ja võtab vähe ruumi

Arvutist eestikeelset ilukirjandust ei loetud.

Lugemise planeerimine

Vabalugemise puhul leitakse raamatuid kodusest raamatukogust või otsitakse spetsiaalselt raamatukogust. Vahel tuleb käia mitmes raamatukogus, et soovitu saada.

M: Missuguses raamatukogus sa käid

H: Tavaliselt kesklinna omas aga nüüd pidin käima annelinna omas kuna kesklinnas polnud seda raamatut mida ma tahtsin

Vabalugemise kasu

Vabalugemist harrastatakse tavaliselt muul põhjusel kui kasusaamiseks.

M: Mis kasu võiks vabaajalugemisest saada?

P: Tarkust juurde. Ma lugesin ühte Hawkingi ja tema tütre kirjutatud raamatut, mis rääkis ajast ja universumist ja tumeainest ja kõigest sellest. See õpetas mind väga palju ja sellepärast sain ma mõnedest teistest raamatutest juba paremini aru nagu oligi see kohustuslik ajarändur algaja ajaränduri või mingi asi. Et seal oli ka kõiki seda räägitud, mis oli öelnud Hawking, mis oli öelnud Albert Einstein, et ee ma mäletasin neid ja ma teadsin neid.

Lugemisosadus

Lugemisosaduse kogemise järel tekkis poistel veendumus, et see seisund võib vabalugemisel korduda. See tekitas usalduse omavalitud teoste sobivuse suhtes.

P: Aga kui sa oled kas või ühte head raamatut lugenud, siis sa tead, et raamatute lugemine ei ole ajaraiskamine ja see on hea ja on olemas mõndasi raamatuid, mis sind huvitavad. Kõigile on olemas raamatuid, mis teda huvitavad.

Uurimistöös selgus, et kuuenda klassi poisid määratlesid end lugejana ja lugesid kooli kohustuslikku kirjandust. Seos vabalugemise paranemise ja kohustusliku kirjanduse lugemise vahel ei olnud määratletav.

4. Arutelu

Bakalaureusetöös uuriti kuuenda klassi poiste enesemääratlust lugejana ja nende suhtumist ilukirjanduse lugemisse koolis ja vabal ajal.

Kuuenda klassi poisid peavad end lugejateks, kui nad loevad kohustuslikule kirjandusele lisaks ka vabal ajal ja sundimata. Mida rohkem, mida tihemini ja mida mahukamaid teoseid loetakse, seda kõrgem on enesehinnang ja seda kindlam on lugejaidentiteet. Suuremad lugejad olid korduvalt kogenud lugemisosadust ja kirjeldasid seda kui „raamatuga kaasaminekut“.

Väga tähtsaks osutus lugemist toetav kodu. Kõikidel poistel oli peres lugevaid eeskujusid, kahel lugesid emad, kolmel lugesid isad, ühel poisil mõlemad. Nimetati ka lugevaid vanavanemaid ja teisi sugulasi. Poistele loeti ette. Kaks poissi lugesid nooremale vennale ette, kuna pidasid seda traditsiooni tähtsaks. Varasemates uuringutes on leitud, et tähtis on, kuidas meenutatakse lapsepõlvkodu lugemiskeskonda ja sellega seotud psühholoogilisi vajadusi (Zasacka 2016; Farmer 2019). Neljal poisil oli lugevaid sõpru. Kõikidel oli kodus raamatuid ja kõik külastasid raamatukogusid. Kõige vähem lugev poiss mainis, et kodus olevad raamatud ei sobi talle (ealiselt).

Kohustuslikku kirjandust loetakse eelkõige sellepärast, et see kuulub koolitöö juurde ja selle eest saab hinde. Nii on kirjutanud ka Aus (2006). Mitte keegi poistest ei kahelnud kohustusliku kirjanduse vajalikkuses. Enamik poisse mainis, et neile ei meeldi kohustusliku kirjandusega seotud ülesanded. Kohustusliku kirjanduse lugemist jaotatakse lehekülgede kaupa päevade vahel ja teost loetakse mõnikord üle, et töös täpsemalt vastata. Seda ei saa pidada kirjandusõppes heaks tavaks, arvab Müürsepp (2017). Ilukirjanduse katkendite sõna-sõnaline meenutamine lahutab lugeja päriselust ja rõhutab õppimise ebaratsionaalsust.

Kohustuslikku kirjandust loetakse teistmoodi, kui vabalt valitud kirjandust. Seda peab lugema, aga vabalugemist harrastatakse omal soovil. Ajalise raamiga arvestamine (kindlaks ajaks

läbilugemise nõue) ja eesootav ülesanne ei lase lugemist nautida. Nimetati õpetajat kui autoriteeti, kes oskab valikusse häid teoseid pakkuda.

Kohustusliku kirjandust loeti ka selleks, et preemiat saada (õpetaja korraldas klassiõhtu, kui kõik raamatud loetud said). Parema meelega loeti omavalitud raamatuid (ka õpetaja antud nimekirjast ise välja valitud raamatuid). Valides tekib oskus ja kogemus, mis laseb raamtul tähenduslikumalt mõjuda (Brozo, 2019). Iseseisev valik tekitab isikliku suhtumise raamatusse.

Poisid, kes lugesid ainult kohustuslikku kirjandust, ei hinnanud vabalugemist ega harrastanud seda. Vabalugemise huvi tekkimine seoses kohustusliku kirjanduse lugemisega ei leidnud kinnitust. Kohustusliku kirjanduse lugemine mõjutab poiste haridust positiivselt, ent ei suuna vabalugemist harrastama.

Uurimistöö andmete puudulikkus võis mõjutada uuringu tulemusi. Piiranguks võis osutada intervjuude asetleidmise koht. Kuna intervjuud toimusid poiste koolimajades, võis neile jääda mulje, et tuleb anda n-ö korralikke vastuseid. Kahe intervjuu puhul oli tunda korrektsete vastuste andmise hoiakut. Ka ajalimiit (umbes koolitunni pikkus) võis mõjutada intervjuu tulemusi, kuna mõned vastajad hakkasid alles intervjuu lõpu lähenedes pikemaid vastuseid andma.

Bakalaureusetöö maht piiras võimalust uurida kirjandusõpetajate rolli uuritavate poiste lugemises.

Osa intervjuudega kogutud materjalist ei osutunud seetõttu uuringu jaoks oluliseks.

Edasised uurimisteemad võiksid käsitleda vabalugemist ja selle retseptsiooni ning vabalugemishetkede võimalust koolis. Kaaluda võiks kohustusliku kirjanduse muutmist ametlikult õppekirjanduse osaks, et noorele lugejale oleks arusaadav, kuidas seda lugeda, et ta kohustusliku kirjanduse lugemisega lugemisrõõmu ei kaotaks.

Tänuõnad

Täna oma juhendajat Mari Niitrat ja programmijuhti Liina Leppa, üliõpilasi Helen Mägit, Evelin Pellene ja oma kannatlikku peret. Olen tänulik kahele eesti keele ja kirjanduse õpetajale, kes aitasid kaasa uurimistöö organiseerimisele ja seitsmele kuuenda klassi poisile, kes nõustusid minuga oma arvamusi jagama ja intervjuu käigus küsimustele vastama.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi

lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Edith Groote

/allkirjastatud digitaalselt/

15.05.2025

Kasutatud kirjandus

- Aus, A. (2006). Ilukirjandus põhikoolis. *Haridus*, 12, 24–26.
- Brozo, W. G. (2019). *Engaging boys in active literacy: Evidence and practice*. Cambridge University Press.
- Brozo, W. G., Sulkunen, S., Shiel, G., Garbe, C., Pandian, A., & Valtin, R. (2014). Reading, gender, and engagement: Lessons from five PISA countries. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 57(7), 584-593.
- Dylman, A. S., Blomqvist, E., & Champoux-Larsson, M.-F. (2020). Reading habits and emotional vocabulary in adolescents. *Educational Psychology*, 40(6), 681–694. Scopus. <https://doi.org/10.1080/01443410.2020.1732874>.
- Farmer, J. R. (2019). Reading Between the Lines: How Childhood Home Reading Environment and Associated Psychological Need Satisfaction Relate to Adult Leisure Reading. <https://doi.org/10.7939/r3-k8kc-q725>.
- Graf, W. (2004). Zur Sachtextpreferenz männlicher Jugendlicher. *SPIEL: Siegener Periodicum zur Internationalen Empirischen Literaturwissenschaft*, Jg. 23, Heft 1, 23–37.
- Graham, S., Liu, X., Bartlett, B., Ng, C., Harris, K. R., Aitken, A., Talukdar, J. (2018). Reading for Writing: A Meta-Analysis of the Impact of Reading Interventions on Writing. *Review of Educational Research* Vol. 88, No. 2, pp. 243–284. DOI: 10.3102/0034654317746927.
- Gunobgunob-Mirasol, R. (2020). A survey of Grade 5 and 6 pupils' attitudes toward reading. *Reading Psychology*, 41(3), 229-239. DOI: 10.1080/02702711.2020.1768982.
- Jabbar, A., & Warraich, N. F. (2022). Gender differences in leisure reading habits: a systematic review of literature. *Global Knowledge, Memory and Communication*.
- Jenkinson, A. J. (2018). *What do boys and girls read?: an investigation into reading habits with some suggestions about the teaching of literature in secondary and senior schools*. Routledge.
- Hariduse ja kasvatusesõnaraamat*. (2014). T. Erelt (toim) Tallinn. Eesti Keele Sihtasutus. *Haridussõnastik*. <https://arhiiv.eki.ee/dict/haridus/>
- Hirsijärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2010). *Uuri ja kirjuta*. Medicina.
- Kaufmann, E. A. (2013). *Die Lesekrise zu Beginn der Pubertät. Ursachen der Lesekrise und ihre Manifestationen bei Jugendlichen mit Deutsch als Zweitsprache*. Der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Karl-Franzens-Universität Graz.

- <https://unipub.uni-graz.at/obvugrhs/content/titleinfo/233548>.
- Kärtner, P. (2000). *Lugemisoskuse arendamine*. Keeleõpetaja metoodikavihik. TEA.
- Laherand, M.-L. (2010). *Kvalitatiivne uurimisviis*. OÜ Infotrükk.
- Leiger, P. (2005). Miks peaks mõni raamat kohustuslikum olema kui teine? *Nukits*, 16–18.
- Leis, K. (2016). *Põhikooliõpilaste lugemishuvi toetamine kirjandusringi abil*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool.
- Linnanmäki, E. (2019). "Lukisin varmaa enemmän jos löytäisin kiinnostavia kirjoja": 5.- ja 6.- luokkalaisten vähän lukevien poikien ajatuksia lukemisesta ja kirjallisuudenopetuksen työtavoista. Publitseerimata uurimistö. Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/305310>.
- Merga, M. K., & Mat Roni, S. (2018). Children's perceptions of the importance and value of reading. *Australian Journal of Education (Sage Publications LTD)*, 62(2), 135–153.
<https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1177/0004944118779615>
- Müürsepp, M. (2017). Vaimustatud koolilugemine. *Nukits*, 41–44.
- Mägi, K. (2005). Tervikteoste käsitlemisest põhikoolis. M. Kadakas (Koostaja) K. Kalamees (Toim). *Eesti keele ja kirjanduse õpetamisest koolis*. (lk 87–89). Tallinn. Argo.
- Nikolajeva, M. (1997). *Introduction to the Theory of Children's Literature*. TPÜ kirjastus.
- OECD 2008. *Lugemisoskus. PISA 2009 raamdokument*. Tallinn: REKK 2008.
- Org, A. (2010). Kirjanduse lugemine. *Arenev õppekava – õpikeskkond ja ainevaldkonnad*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- PRÕK (2011) = Põhikooli riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja, RT I 14.01.2011, 1*.
Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/114022018008>.
- Puksand, H. (2010). Tekstid, mida loevad teismelised. Teismeliste lugemisharjumuste kasutamine koolis. *Tekstid ja taustad VI. Teksti uurimus ja kool*. Toimetanud Krista Kerge. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Puksand, H. (2012). Eesti kooliõpilaste lugemisharjumused. *Keel ja Kirjandus*, 11. 824–835.
- Puksand, H. (2014). *Teismeliste lugemisoskuse mõjutegurid*. Tallinna Ülikooli sotsiaalteaduste dissertatsioonid 78. Tallinna Ülikool.
- Puksand, H. (2019). Lugemine. Teoses G. Tire (toim). *PISA 2018 Eesti tulemused. Eesti 15-aastaste õpilaste teadmised ja oskused funktsionaalses lugemises, matemaatikas ja loodusteadustes* (21–42). Tallinn: Innove.

- Puksand, H. (2020). Lugemine on oluline. *Õpetajate Leht*, 14.02.
- Raud, K. (2018). Õpetajate arvamused soovitusliku kirjanduse valiku põhimõtetest II ja III kooliastmes.
- Zasacka, Z. (2016). Reading Satisfaction: Implications of Research on Adolescents' Reading Habits and Attitudes. *Polish Libraries*, 4, 40-64.
- Tire, G., Puksand, H., Lepmann, T., Henno, I., Lindemann, K., Täht, K., Lorenz, B., Silm, G. (2019). PISA 2018. EESTI TULEMUSED. Eesti 15-aastaste õpilaste teadmised ja oskused funktsionaalses lugemises, matemaatikas ja loodusteadustes.
https://www.hm.ee/sites/default/files/pisa_2018-19_raportweb.pdf
- Uusen, A., & Mürsepp, M. (2012). Gender differences in reading habits among boys and girls of basic school in Estonia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 69, 1795-1804.
- Vaiksoo, J. (2008). Lugemise hind. *Sirp* 11.01. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/lugemise-hind/>.
- Vallik, A. (2006). Et laps hakkaks lugema meelsasti.... *Haridus* 3, 6-9.
- Vapper, M. (2018). *Õpilaste valitud kirjandusteoste osakaal ja tähendus põhikooli II ja III astme kirjandustundides*. Publitseerimata magistritöö. Tallinna Ülikool.
- Wilhelm, J. D., & Smith, M. W. (2016). The Power of Pleasure Reading: What We Can Learn from the Secret Reading Lives of Teens. *The English Journal*, 105(6), 25–30.
<http://www.jstor.org/stable/26359251>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Lisad

Lisa 1. Loa küsimine lapsevanemalt

Lugupeetud lapsevanem ...!

Olen Tartu Ülikooli Haridusteaduste Instituudi üliõpilane. Minu nimi on Edith Groote.

Pöördun Teie poole palvega lubada mul intervjueerida Teie poega minu bakalaureusetöö uurimisosajaks. Töö käsitleb 6. klassi poiste suhtumist ilukirjanduse lugemisse, nende

lugemisharjumusi ja arvamusi kooli kohustusliku kirjanduse valiku kohta. Uuringus on tagatud vastajate konfidentsiaalsus: poiste nimesid ning ka nende kooli nime uurimuses ei avalikustata.

Vastused salvestatakse diktofoniga. Intervjuu kestab ca 45 minutit ja toimub õp XXXX ainetunni ajal. Enne intervjuud küsin ka Teie poja enda nõusolekut.

Palun andke oma nõusolekust või keeldumisest teada oma poja klassijuhatajale. Kui Teil on küsimusi, siis palun kirjutage mulle.

Lugupidamisega

Edith Groote (edith.groote@ut.ee)

Lisa 2. Kooli juhtkonna teavitamine eelseisvatest intervjuudest

Lugupeetud Tartu XXXXXX juhtkond!

Olen Tartu Ülikooli Haridusteaduste Instituudi üliõpilane. Minu nimi on Edith Groote. Annan teada oma bakalaureusetöö uurimisosas läbiviimisest Tartu XXXXXXs. Uurin intervjuuid tehes kahe 6. klassi noormehe arvamusi ilukirjanduse (täpsemalt kohustusliku kirjanduse) lugemise kohta.

Uuringus toetavad mind eesti keele õpetaja XXXX XXXX ja poiste klassijuhataja XXXX XXXX. Lapsevanemaid on informeeritud. Õpilaste nimesid ja ka kooli nime uuringus ei mainita. Intervjuud toimuvad koolis X. ja X. aprillil 20XX eesti keele tundide ajal.

Lugupidamisega

Edith Groote (edith.groote@ut.ee)

Lisa 3. Intervjuu küsimustik

1. Kuidas sa suhtud lugemisse?
2. Kes on lugeja? Kas sina oled lugeja? Miks?
3. Kes su pereliikmetest loevad?
4. Kui palju sul kodus raamatuid on? Missugused raamatud on sinu raamaturiulil?
5. Kes sulle lapsena ette luges? Kas seda tehti ka siis veel, kui sa ise juba lugeda oskasid?
6. Kas sa kooli minnes oskasid lugeda?
7. Missuguses raamatukogus sa käid? Kui tihti?
8. Kirjelda sellist põnevat raamatut, mida on raske käest panna.
9. Kuidas sa ennast lugedes tunnend?
10. Missugune raamat pole meeldinud ja miks?
11. Kes on sulle lugemiseks raamatuid soovitanud?
12. Kus ja millal sa tavaliselt loed? On sul lugemiseks kindel koht, lemmikkoht?
13. Kellega sa raamatutest räägid? On sul sõpru, kes loevad meelsasti?
14. Nimeta selle aasta kooli kohustusliku kirjanduse nimekirja kuuluvaid teoseid.
15. Missugused kohustusliku kirjanduse teosed sulle meeldisid ja miks?
16. Miks on sinu arvates kohustuslikku kirjandust vaja?
17. Kas kohustuslikku kirjandust peaks nimetama kuidagi teisiti (suvelugemine, soovituslik lugemine vms)?
18. Missuguseid ülesandeid sul tuleb täita seoses kohustusliku kirjanduse lugemisega?
19. Kas sul on võimalus ise kohustusliku kirjanduse nimekirja raamatuid lisada?
20. Kas sul on viimastel aastatel lugemisvara leidmine raskemaks läinud?
21. Mille järgi sa valid raamatuid lugemiseks?
22. Kuidas sa planeerid raamatu lugemist? On sul lugemiseks kindel koht, lemmikkoht?
23. Missugune kasu on sinu arvates raamatute lugemisest?
24. Mis võiks nendega juhtuda, kes üldse ei loe?
25. Kas sa oled ise ka midagi kirjutanud?
26. Kas oled lugenud ilukirjanduslikke tekste e-lugerist või arvutist?
27. Kes loevad rohkem, kas naised või mehed?
28. Missugused on poiste-/tüdrukuteraamatud? Kas on naisuguseid?
29. Kas sulle meeldivad luuletused? Missugused?
30. Missugused teemad sind ilukirjanduses huvitavad:
 - Seiklused
 - Sport
 - Loodus
 - Loomalood
 - Huumor
 - Ulme
 - Ajalugu
 - Krimilood
 - Koomiksid
 - Suhted
 - Elulood

Lisa 4. Katkend transkribeeritud intervjuust

Intervjuu 7

M: Kuidas sa suhtud lugemisse

P: No ee iseenesest ma väga suur lugemisfänn ei ole aga mulle vahepeal mõned raamatud päris meeldivad ja mõndasid raamatuid mulle väga harva ikka väga meeldib lugeda ma ei saa lõpetada, et kui mingi asi mulle väga meeldib siis ma loen lõpuni ühe päevaga

M: Kas sa loed palju või vähe

P: Ma vähe suvel loen palju aga enamalt vähe suvel loen nagu kõik ära

M: Kui palju on vähe

P: Mõni kuu ma ei loe üldse (naerab) Loen aastas äkki kokkuvõtlikult mingi viis raamatut ära või neli need suured raamatud

M: Suur raamat on kui suur

P: Kolmsada või nelisada midagi

M: Kirjelda mulle inimest kes on lugeja. Missugune inimene on lugeja?

P: Lugeja on see loeb iga õhtu vähemalt ma ei tea kuuskend lehekülge või nelikend lehekülge ja ta naudib seda ta ei loe sellepärast et keegi käsib tal lugeda nagu näiteks koolis mul kästakse

M: On sul suur pere

P: Üks väike vend on ja siis ema ja isa

M: On teil palju raamatuid

P: Päris palju. Mu isa on lugeja (õhinal). Mu vennale meeldib ka raamatuid vaadata ja õhtul iga kord õhtul loen talle raamatuid ette. Ta on nelja-aastane.

Lisa 5. Katkendeid uurijapäevikust

Küsimus on selles, kas XXXX on kuidagi erandlik: ei loe võõrkeeltes, peab „Väikest printsi“ nunnuks. Tundub olevat heas tasakaalus. Huvitav isiksus.

Ühel päeval mitu intervjuud pole hea mõte, aga esiteks pean ära kuivama (vihmavari kaasa teine kord).

Käsi suu ees rääkimine alguses. Et ei räägiks välja midagi? Väga huvitav.

Mm. Kõvem pähhel. Hästi huvitav laps, aga kidakeelsem ja raskem välja meelitada informatsiooni. Tundus väsinud olevat. Ma pean tõesti mõtlema, kuidas ma küsitlen. Liiga palju lühikesi vastuseid. Küsimused ümber formuleerida (**kas** on keelatud 😊).

Tegemist oli väga teadliku vastajaga ja väga põnev oli aga ikkagi kuidagi kiiresti läks võrreldes selle kõige esimese intervjuuga. Peab selle üle ikkagi mõtlema, liiga vähe jätsin vaikuse-aega vist. Ära kipu vestlema!

Põnev vestluskaaslane. Ma loodan, ma tõesti loodan, et ma küsisin normaalselt. Et praegu on raske seda tuvastada, kas sain kõik küsitud.

Kust siis saadakse vastalisi huligaane, kes ütleksid et lugemine on tõeline jama, sest kui tuleb niisuguseid ilusaid soovunelmaid ja vastuseid, mida ma siis veel ütelda võin.

Siit vist tuli nüüd see „poliitiliselt korrektne vastus“ 😊. Natuke hämmamist meeldivuse ja kohustuslikkuse teemadel. Osav, tegelikult. Tulevane diplomaat vist.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Edith Groote,

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kuuenda klassi poiss ilukirjanduse lugejana kahe Tartu linna kooli näitel“

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Mari Niitra,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Edith Groote

15.05.2025